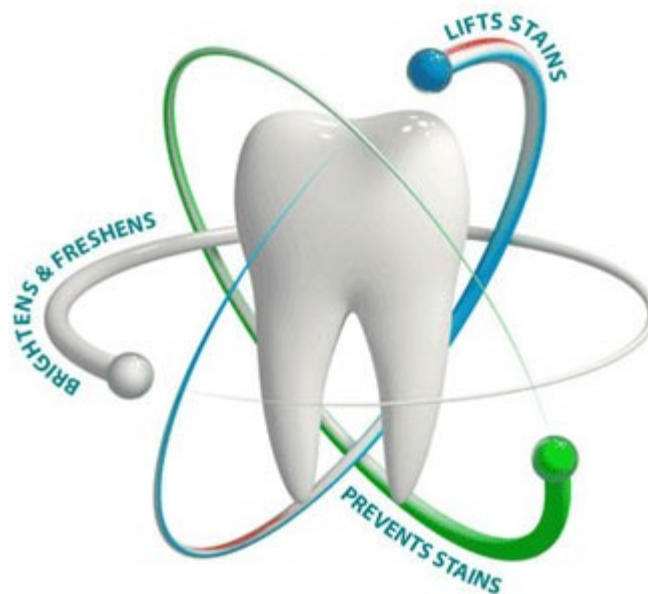

Přednáška 3

- **Zub a zubní lůžko**
- **Parodont**
- **Gingiva**
- **Periodontium**
- **metody zpracování tvrdých tkání**
- **zub – sklovina**

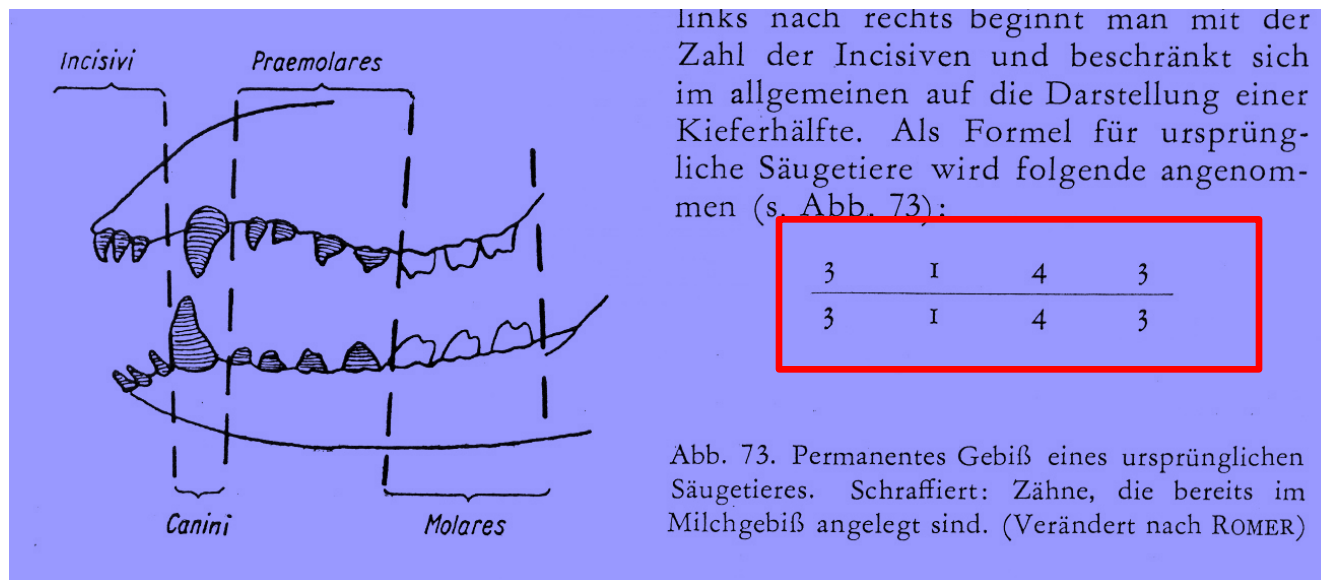
Základy fylogeneze a srovnávací anatomie zubů

zuby – tvrdé orgány, které derivují z ektodermu a ektomezenchymu (hlavový mezenchym)

tzv. **pravé zuby (ze skloviny a dentinu) - až u čelistnatých obratlovců (Gnathostomata)**

za předchůdce zubů se považují **plakoidní šupiny u paryb**, které pokrývaly povrch těla a dutinu ústní

Počet zubů – druhově charakteristický, variabilní, cca 15 – 170 zubů.

u primátů a u člověka: 32

I₁ I₂ C P₁ P₂ M₁ M₂ M₃

soubor všech zubů = dentice

U člověka je dentice

- **podle tvaru zubů: heterodontní** – zuby jsou tvarově odlišné
(dentes incisivi, canini, praemolares a molares)
- **podle počtu výměn: difyodontní** (dentes decidui, dentes permanentes)
- **podle způsobu upevnění k čelisti: thekodontní** - vsazeny do zubních jamek

Zub a zubní lůžko, periodontium, parodont, gingiva

části zuby: korunka, krček a kořen

dřeňová dutina zuby - **cavum dentis**

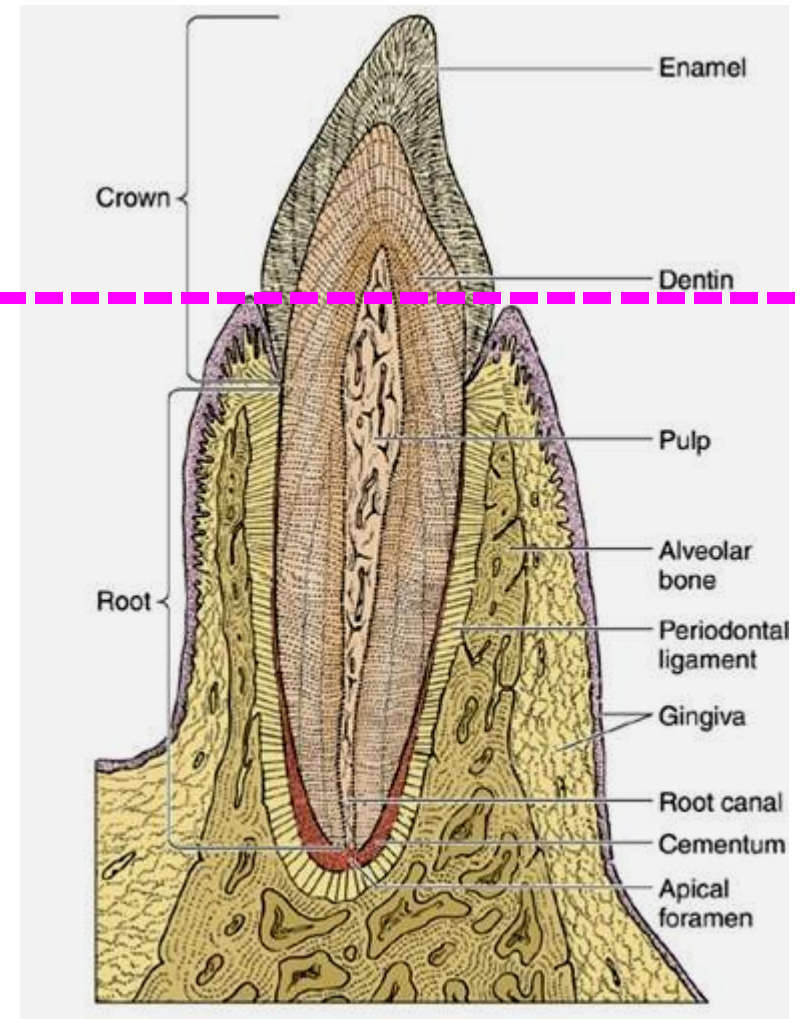
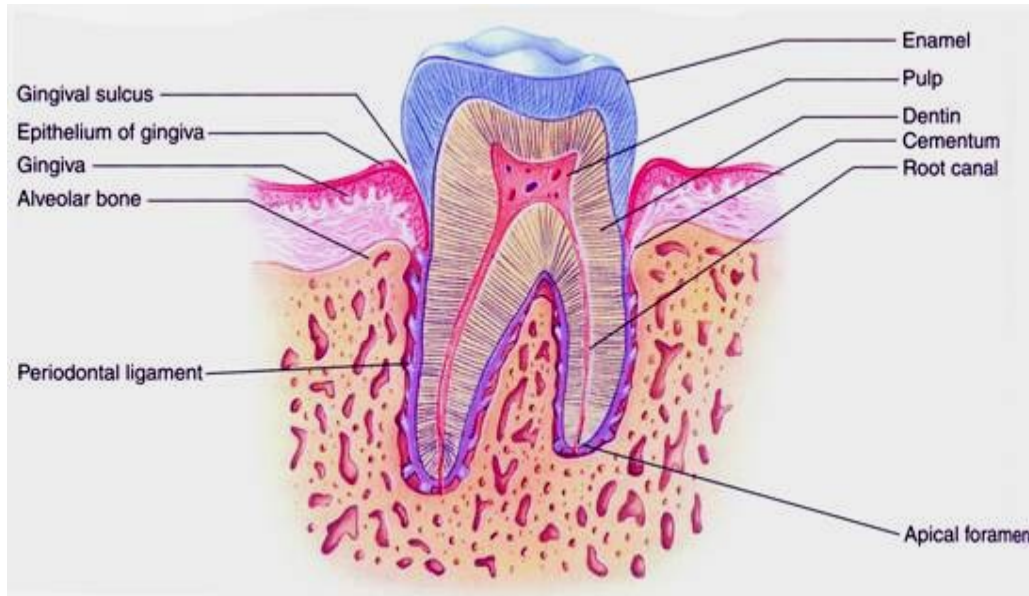
kořenový kanálek - **canalis radialis dentis**,

Na hrotu kořene otvorem -

foramen apicis radialis dentis

anatomická vs **klinická** korunka,

anatomický vs **klinický** kořen

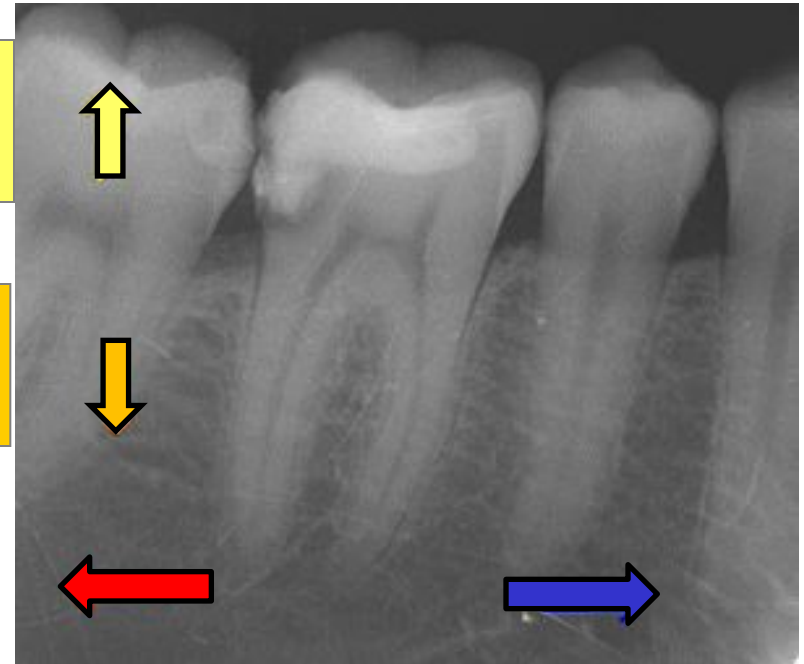

Směry užívané při popisu zubu

koronální
(ke korunce)

apikální
(k hrotu kořene)

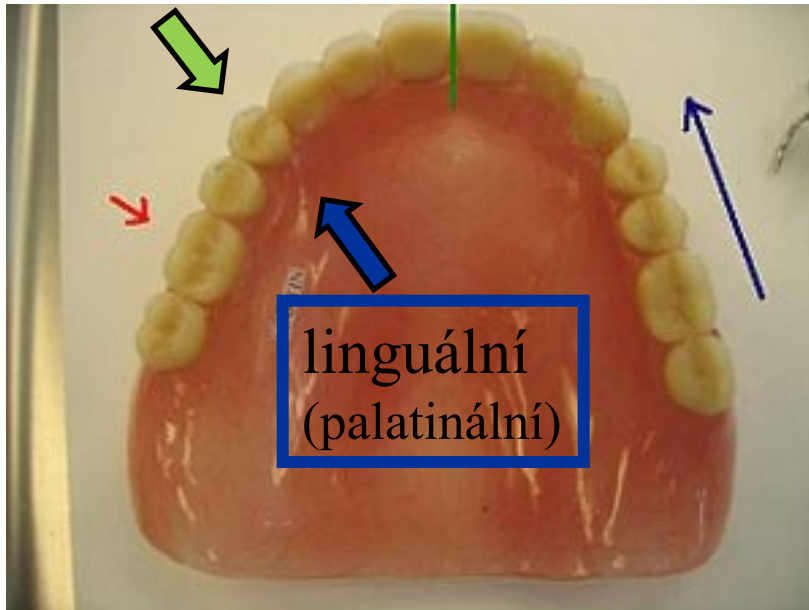
vestibulární
(labiální, bukální)

distální
(k posl. moláru)

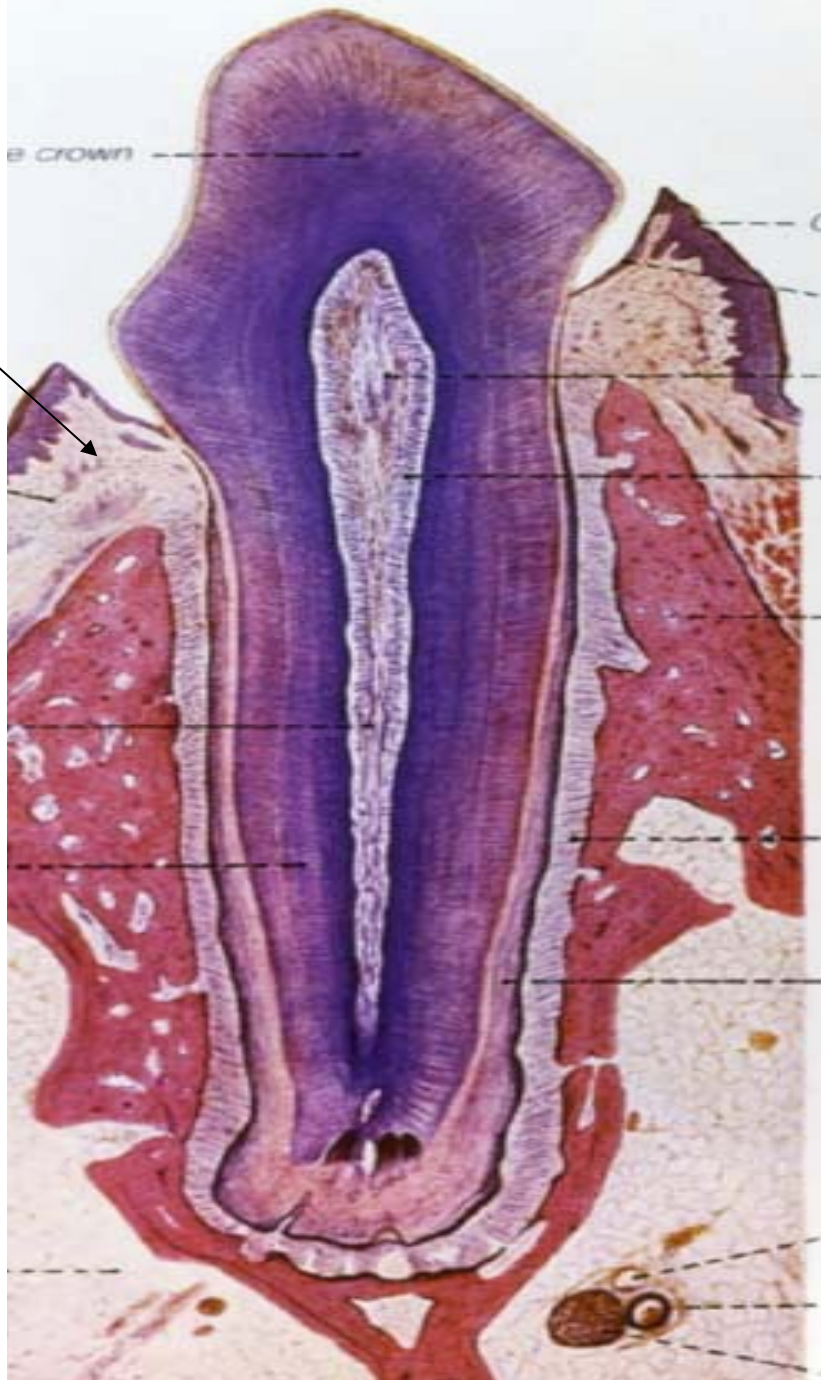
mesiální
(ke střední čáře)

linguální
(palatinální)

Zub (dens)

gingiva

TERMINOLOGIE:

Dentes decidui (lacteí) – 20
Dentes permanentes – 28-32

Corona dentis (korunka)
Collum (krček)
Radix (kořen) – 1-3
Cavum et canalis radices dentis
(dutina a kořenový kanálek)
Pulpa dentis (dřeň)
Foramen apicis radices (otvor
na hrotu kořene)

Alveolus (zubní lůžko)
(gomphosis – syndesmosis)
Periodontium (ozubice)
Závěsný aparát zubu

- **zubní lůžko (alveolus)** každý zub má samostatné
- **ozubice (periodontium)** - husté kolagenní vazivo, které upevňuje kořen zubu v lůžku
- **závěsný aparát zubu** = ozubice + cement zubního kořene + stěna zubního lůžka tvoří anatomicko-funkční celek
- závěsný aparát odděluje od dutiny ústní **dáseň (gingiva)**, která pevně přirůstá k povrchu krčku zubu a vytváří kolem něj **Gottliebovu epitelovou těsnicí manžetu**
- **parodont** = závěsný aparát zubu + dáseň

periodont
(3)

**závěsný
aparát**
(2+3+4)

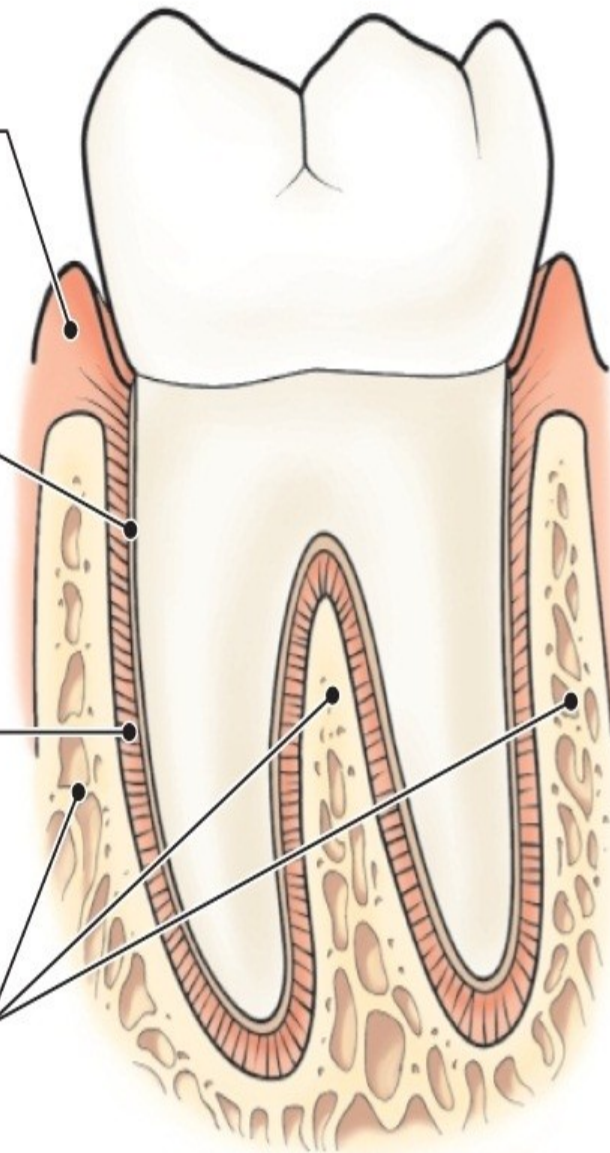
parodont
1+(2+3+4)

1. gingiva

2. cement

3. ozubice

4. alveolus

Tkáně zubu – terminologie

- tvrdé:

- **sklovina - email,**

subst. adamantina (ř. adamas, adamantos = ocel, diamant),
substantia vitrea (lat. vitrum = sklenice)

- **zubovina - dentin,**

substantia eburnea (l. ebur = slonovina)

- **cement - cementum,**

substantia ossea

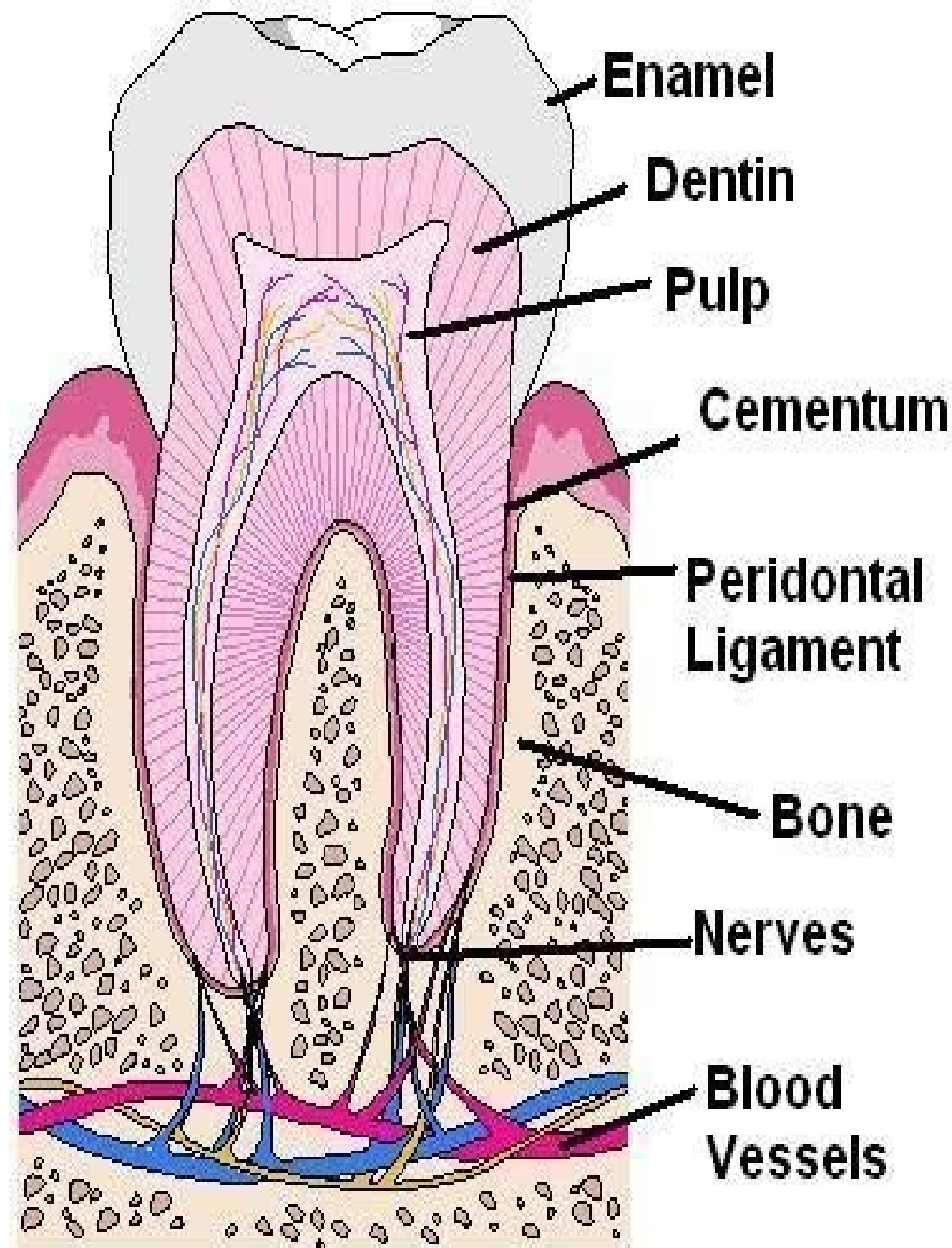
- měkké:

- **zubní dřeň - pulpa dentis**

Tkáně zubu

(a jeho okolí)

- sklovina
- dentin
- cement
- pulpa
- periodontium, závěsný aparát, dentogingivální uzávěra, gingiva

Tvrdé tkáně zubu a lamelózní kost - srovnání

	sklovina	zubovina	cement	lamelózní kost
barva	modrobílá	nažloutlá (slonová kost)	žlutohnědá	žlutohnědá
anorganická složka	95	70	61	45 (23)
organická složka	1	20	27	30 (37)
H₂O	4	10	12	25 (40)
kolagenní vlákna	žádná	ano /kolmo k dentinovým tubulům/	ano / plst' /	ano /v lamele stejným směrem/
buňky	(ameloblasty) Chybějí	odontoblasty (uloženy na pulpární straně dentinu)	cementocyty	osteoblasty osteocyty
krevní cévy	ne	ne	ne	ano (v Haversových kanálcích)
nervy	ne	ano (na začátku dentinových tubulů)	ne	ano (v Haversových kanálcích)

Postupy užívané ke studiu mikroskopické stavby zubů

ve světelné mikroskopii se užívají:

- **zubní výbrusy**
- **obarvené řezy zhotovené z odvápněného zubu**

Zubní výbrusy

50 - 70 μm silné ploténky zhotovené broušením

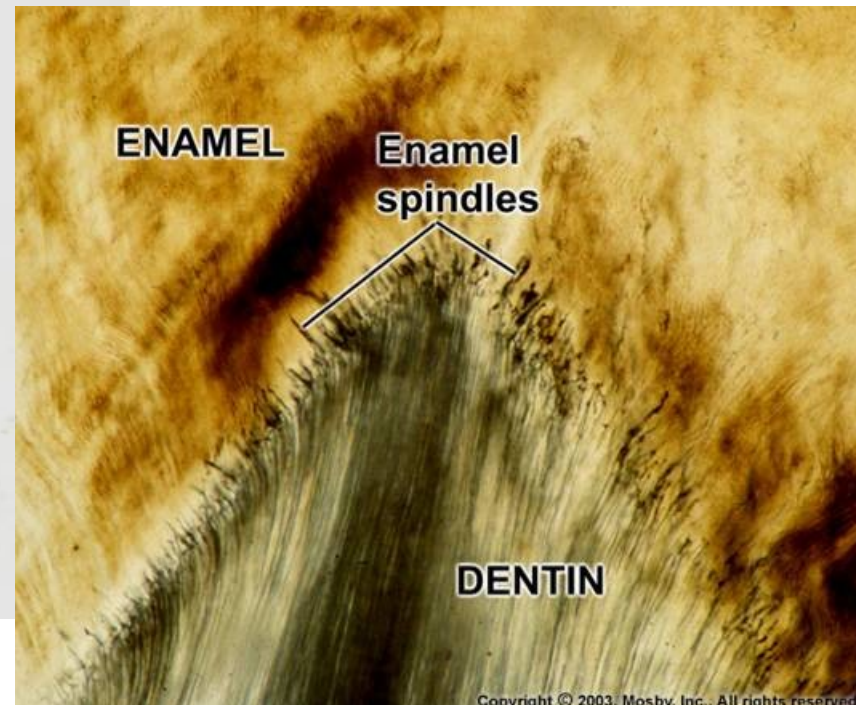
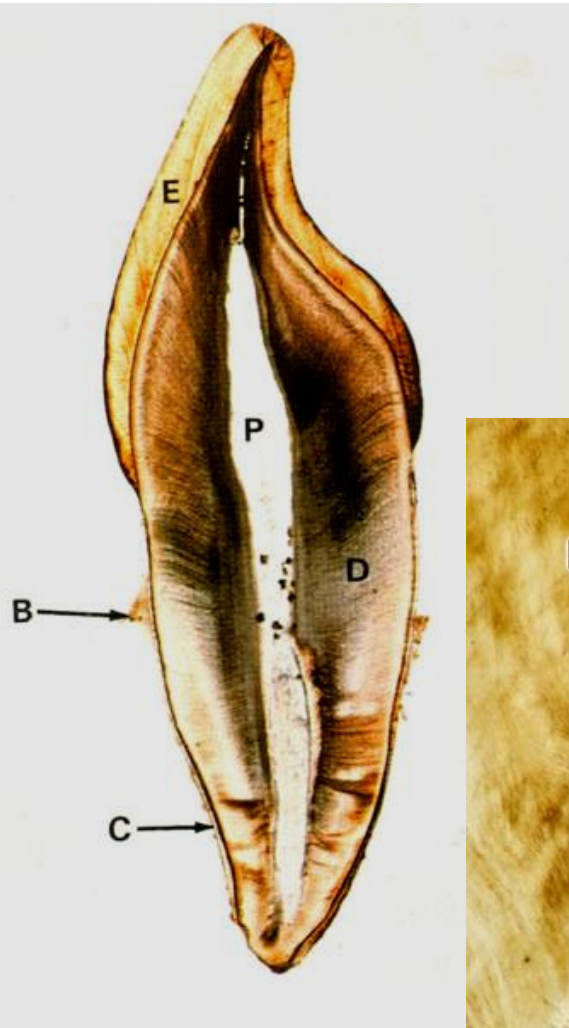
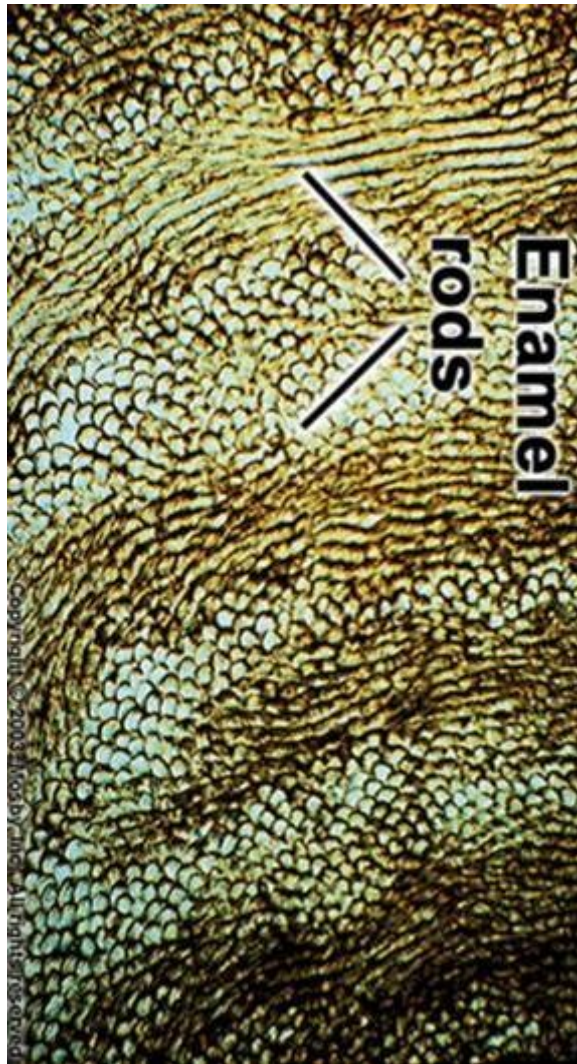
Pomůcky: pilka, karborundový kotouček (na držáku zubní vrtačky), jemné brousky, brusné prášky a pasty

během broušení se musí ploténka svažovat vodou

hotový výbrus se uzavře do kanadského balzámu, který se při montování nad plamenem ohřeje - tak ve výbrusu zůstanou zachovány všechny dutinky a kanálky

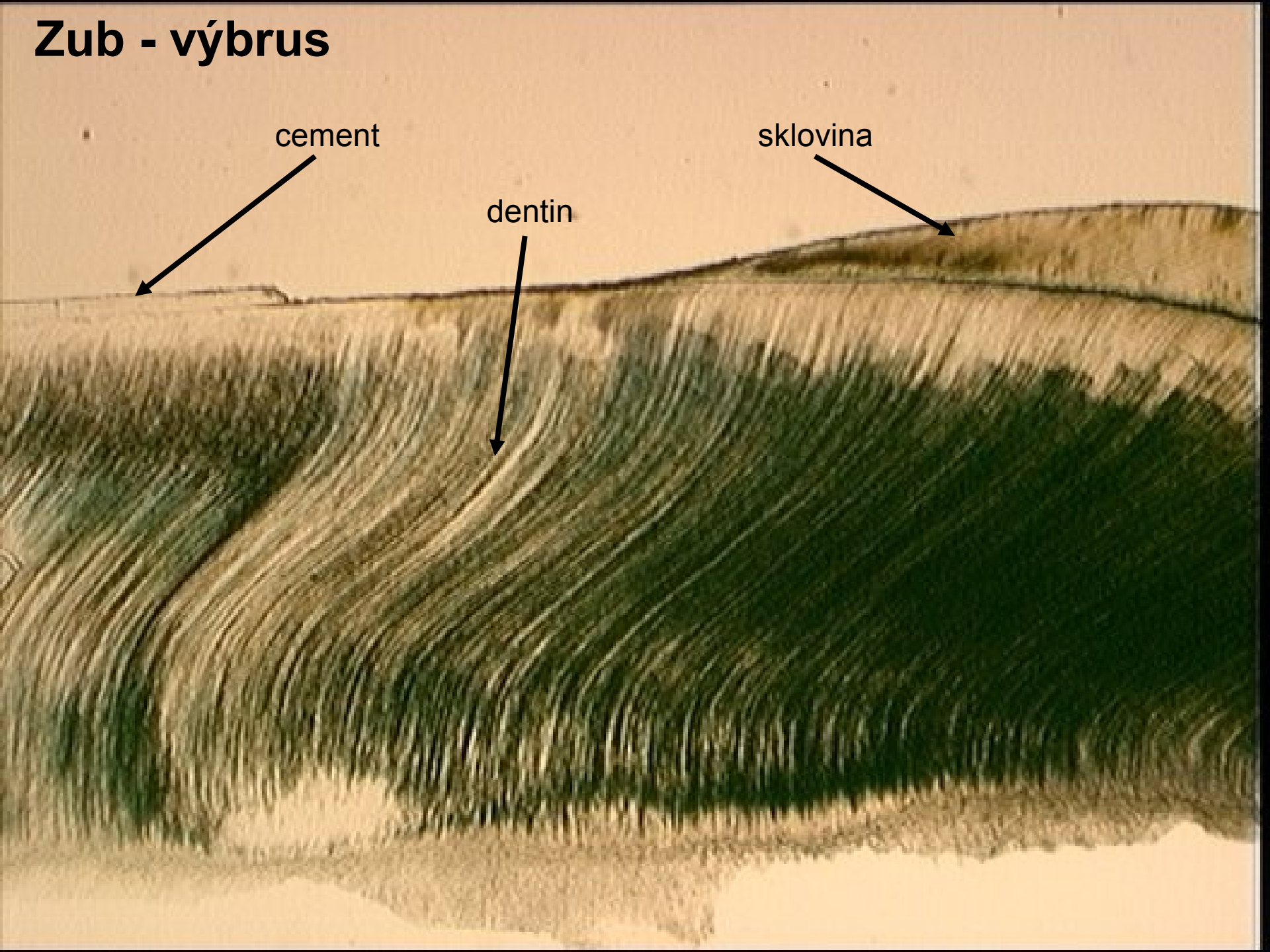
příprava výbrusu vyžaduje velkou zručnost

zubní výbrusy

Zub - výbrus

cement

sklovina

dentin

Obarvené řezy z odvápněného zubu

příprava zdlouhavá: odvápnění zubu, zalití zubu, zhotovení a obarvení řezů

odvápnění - dekalifikace zubu: odvápněvací činidla převedou nerozpustné vápenaté soli (fosfát a karbonát) na soli ve vodě rozpustné
doba potřebná k odvápnění závisí na velikosti objektu a na druhu dekalifikační tekutiny a činí několik **dnů až týdnů**

dekalifikační tekutiny:

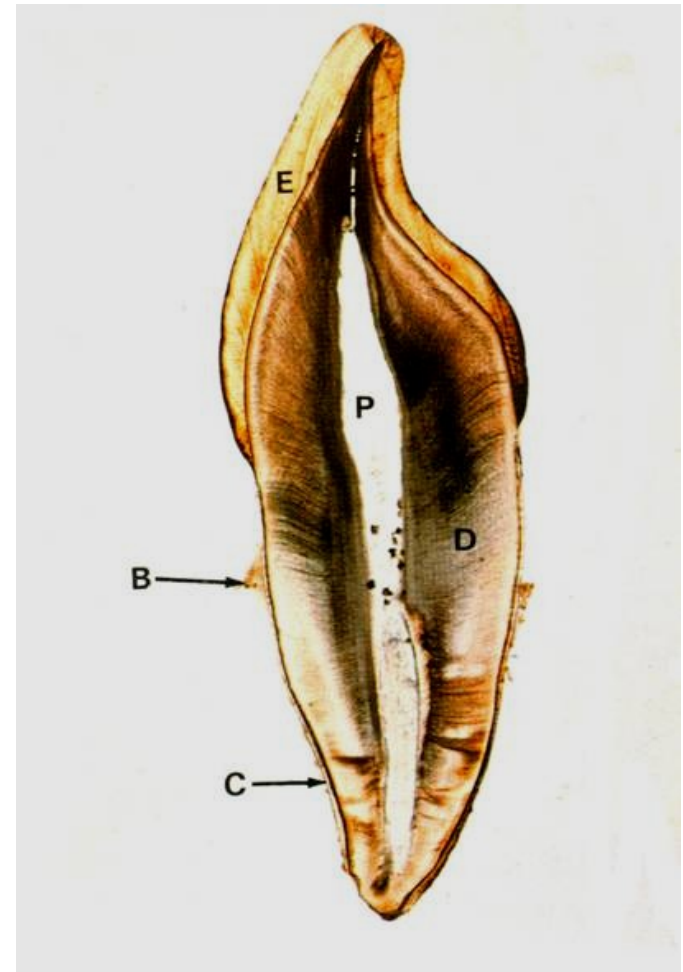
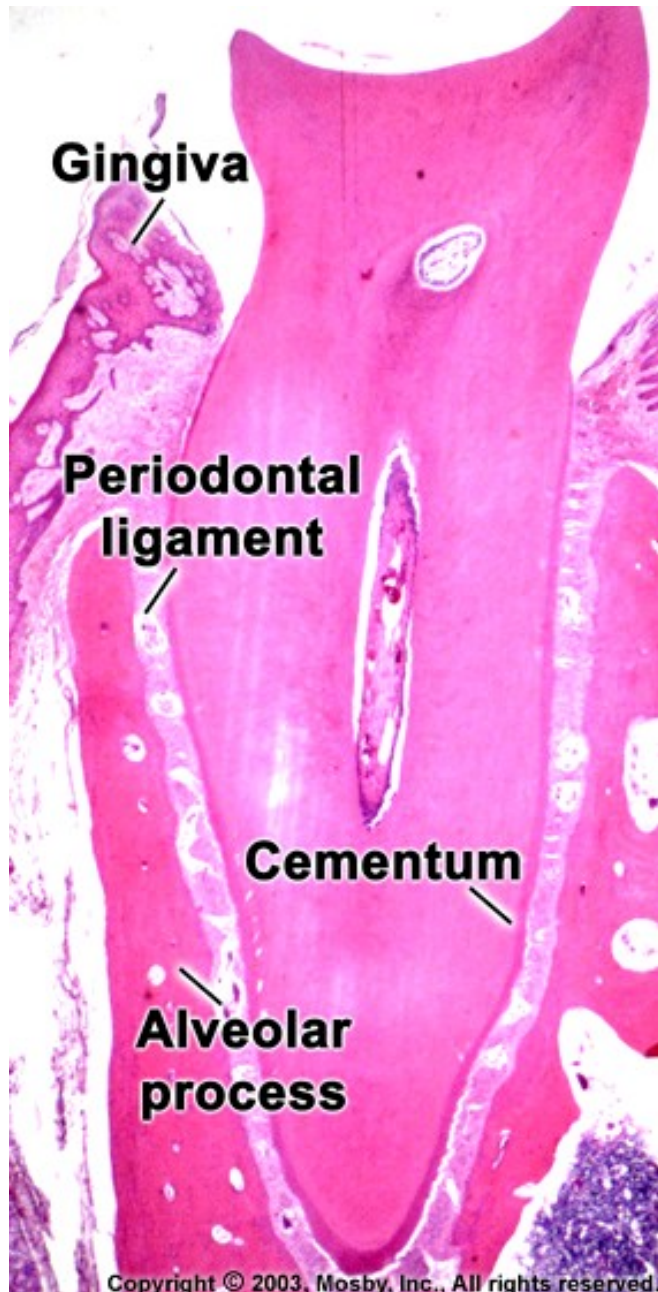
- **kyseliny** (např. 5 % kyselina dusičná, 5 % kyselina trichlóroctová a 22 - 23 % kyselina mravenčí) - **1 týden**
- **komplexotvorné sloučeniny** - EDTA - etyléndiamintetraoctová kyselina (Chelaton, Komplexon) - **2 až 8 týdnů**,
velmi dobře zachovávají strukturu tkáně i její barvitelnost

zalití - celoidin nebo celoidin-parafin

krájení - sáňkový mikrotom (odvápněný zub lze zmrazit a krájet na zmrazovacím mikrotomu); řezy se barví Harrisovým hematoxylinem a eozinem

obarvený řez z odvápněného zubu

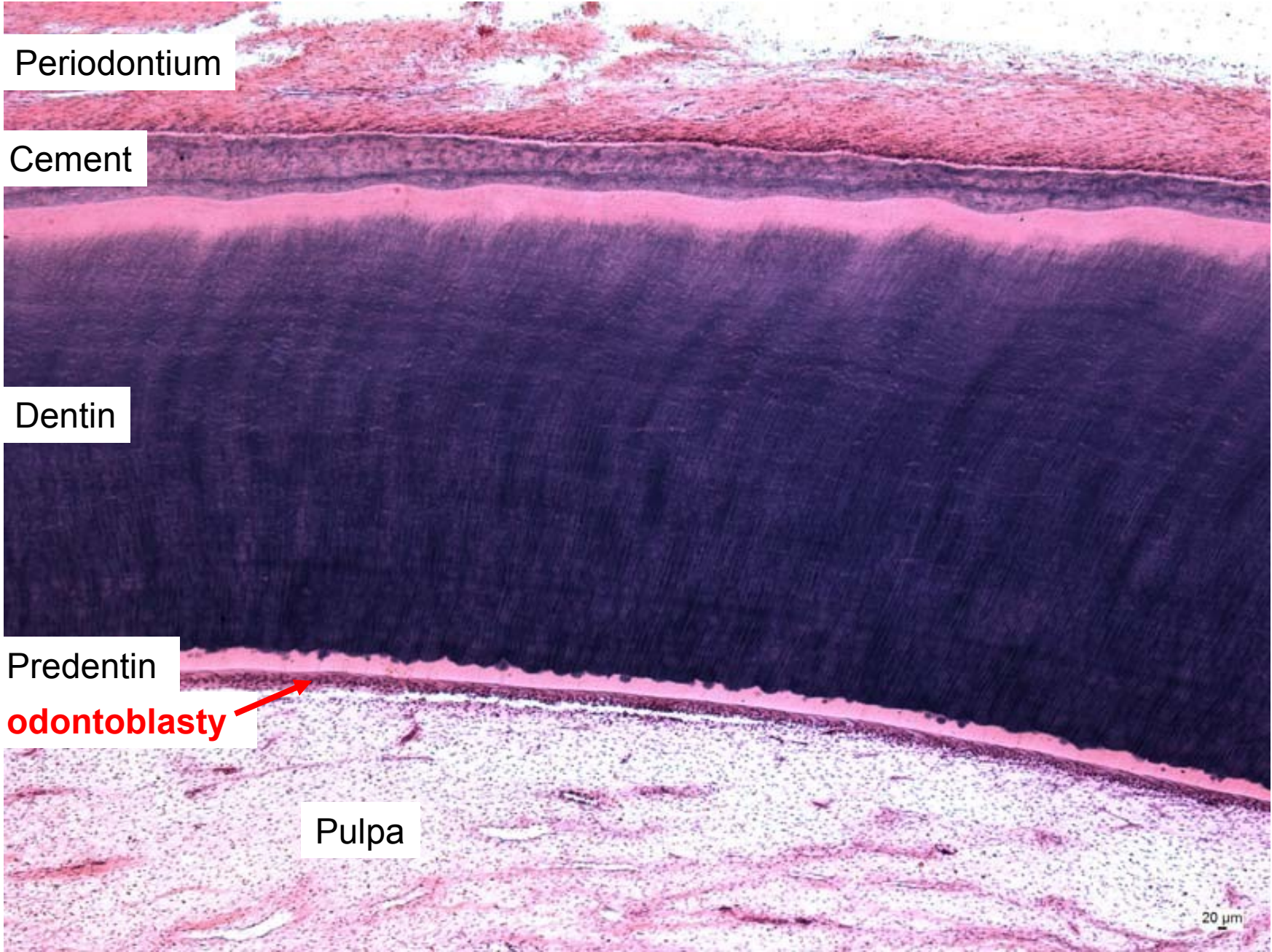
vs. výbrus zubu

na výbrusech - nejsou zachovány měkké tkáně

na odvápněných zubech schází sklovina

Zub – kořen

Periodontium

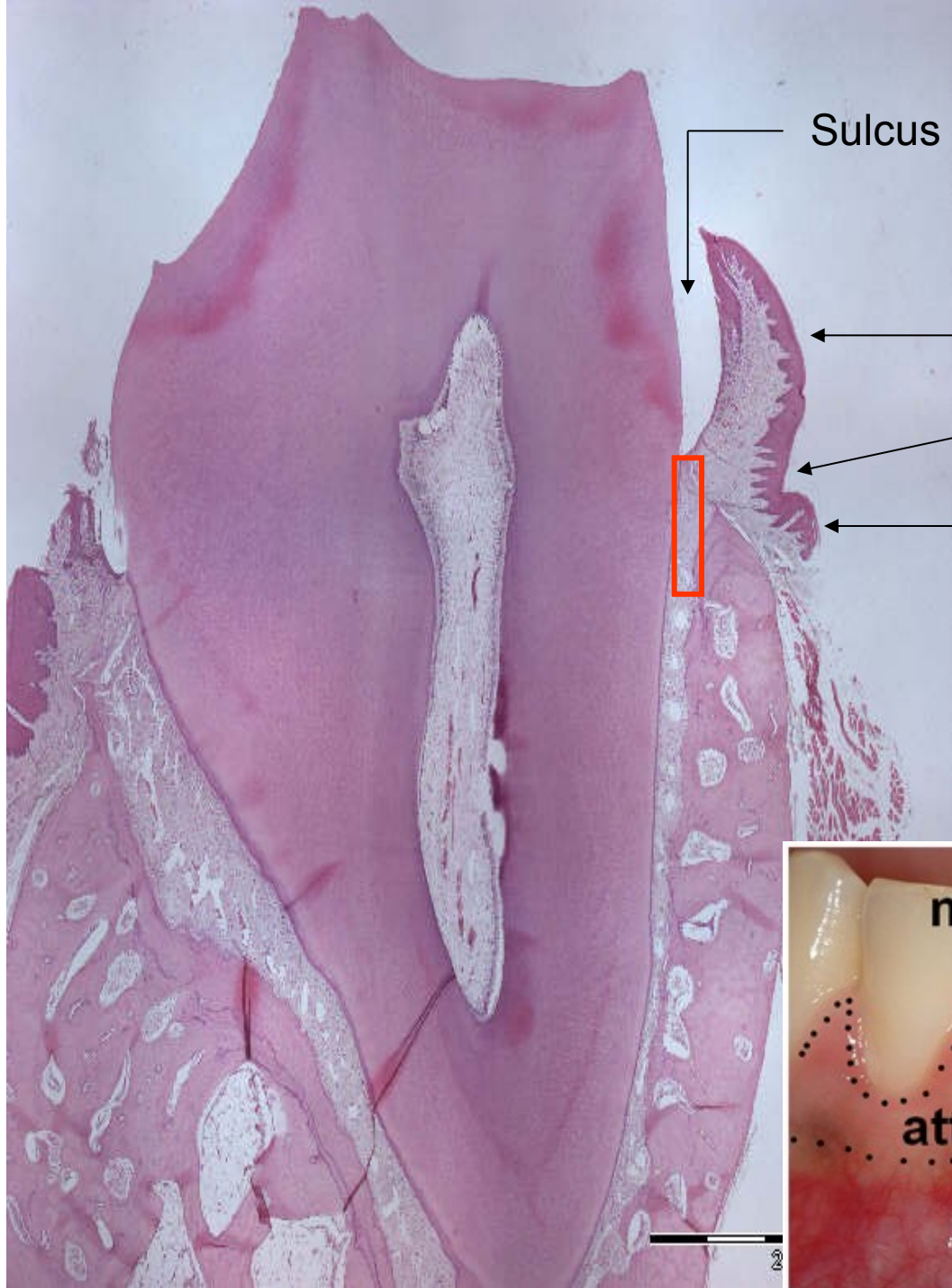
Cement

Dentin

Predentin

odontoblasty

Pulpa

Sulcus gingivalis

Gingiva libera (1)

Paramarginální rýha

Gingiva affixa (2)

Gingivodentální uzávěra
(Gottliebova těsnící epitelová
manžeta)

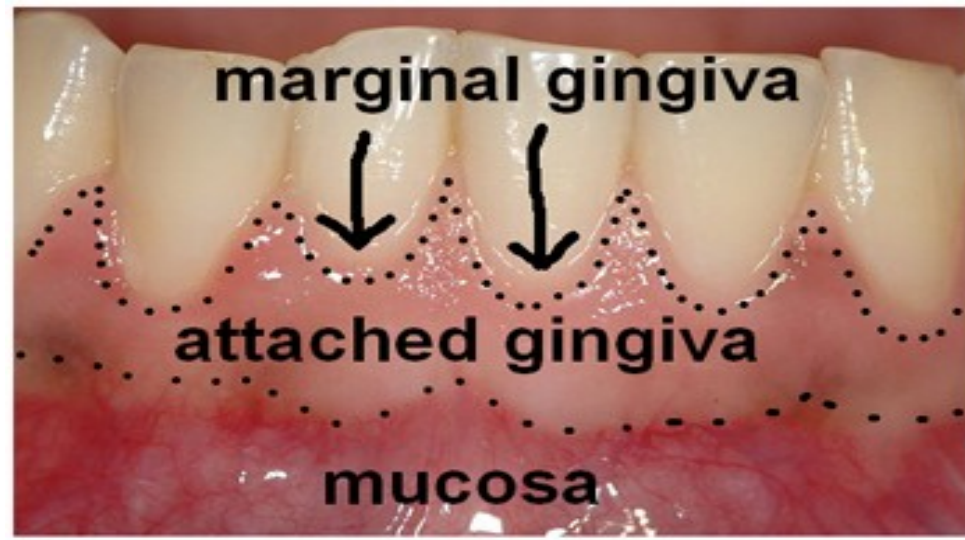
marginal gingiva

attached gingiva

mucosa

Gingiva

Okraj gingivy probíhá obloukovitě koronálně od cementosklovinné hranice.
Fyziologicky je světle růžová.

- **Marginální (volná) gingiva**

je krajní část gingivy o výšce 1–2 mm lemující zub kolem dokola.

- **Připojená gingiva**

je široká 1–9 mm a pevně fixována k periostu alveolární kosti, není tedy pohyblivá vůči podkladu, a dále přechází do volné alveolární sliznice (tmavší).

- **Interdentální gingiva (mezizubní papila)**

zaujímá prostor mezi dvěma zuby. Tato část neobsahuje keratinizovaný epitel. Ostatní gingiva je keratinizovaná.

Periodontální ligamenta

(závěsný aparát zubu)

1. Transseptální

2. Gingivální

a) dentinogingivální

b) alveologingivální

c) circumferenciální

3. Alveolární

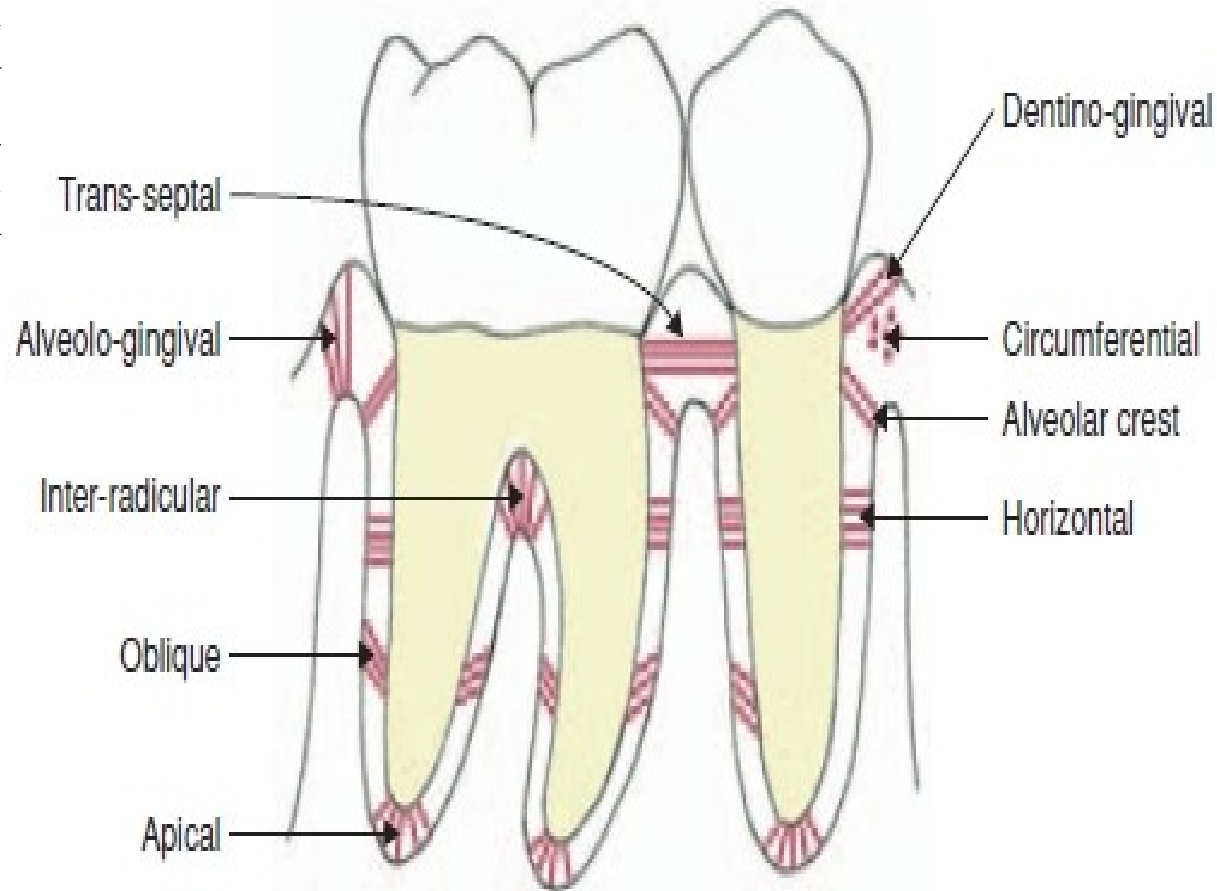
a) hřebenová

b) horizontální

c) šikmá

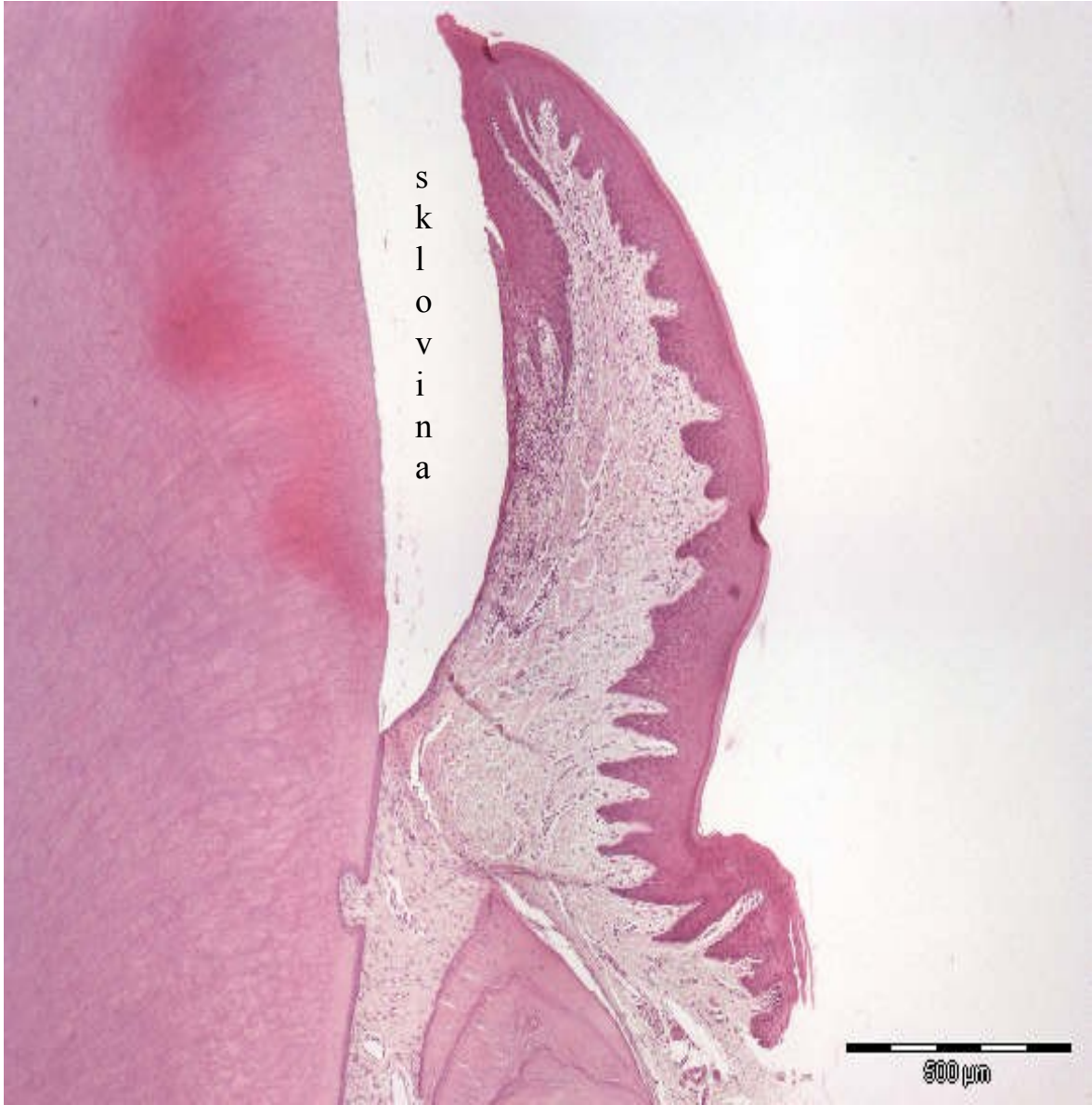
d) apikální

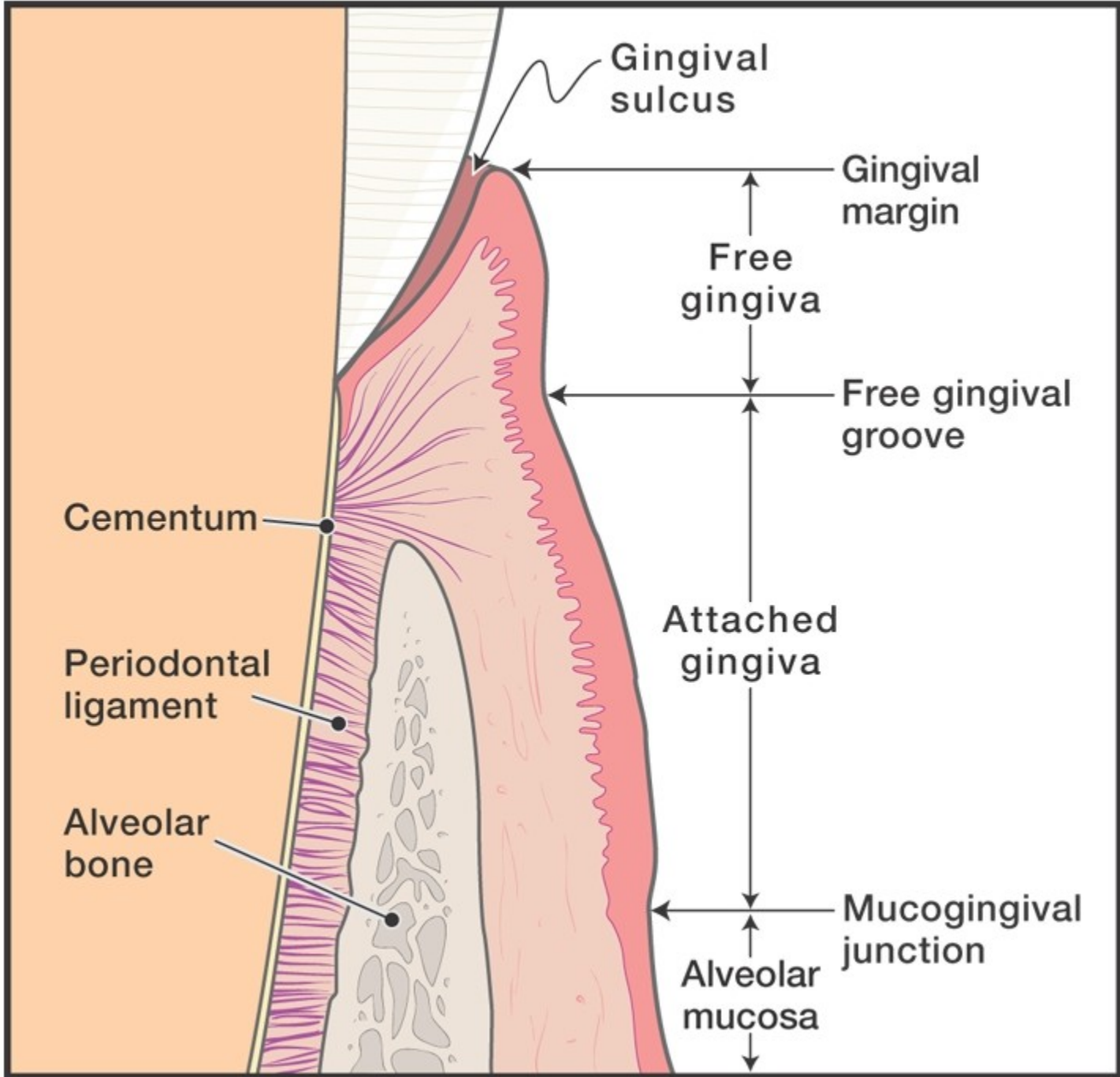
4. Interradikulární

Gingivodentální uzávěra

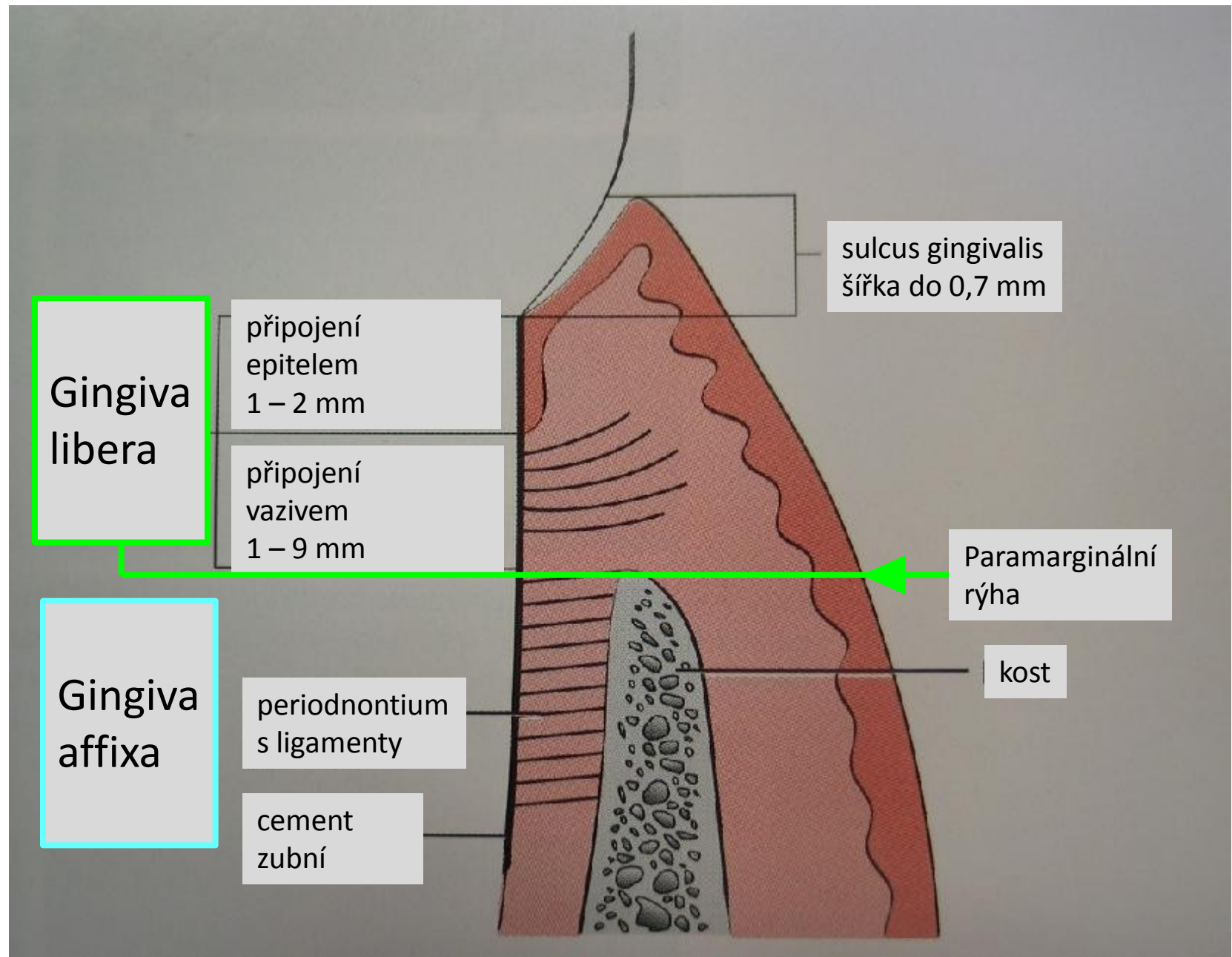
(Gottliebova epitelová manžeta)

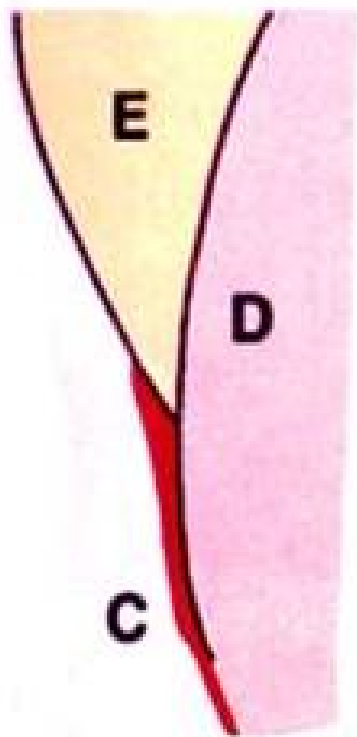

Spojovací epitel

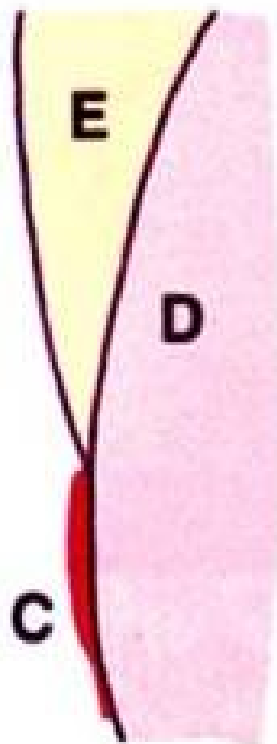

Cemento-sklovinná hranice (3 způsoby spojení)

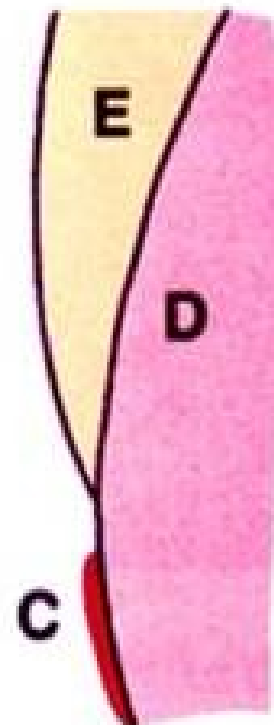
**přesah cementu na
sklovinu
60 %**

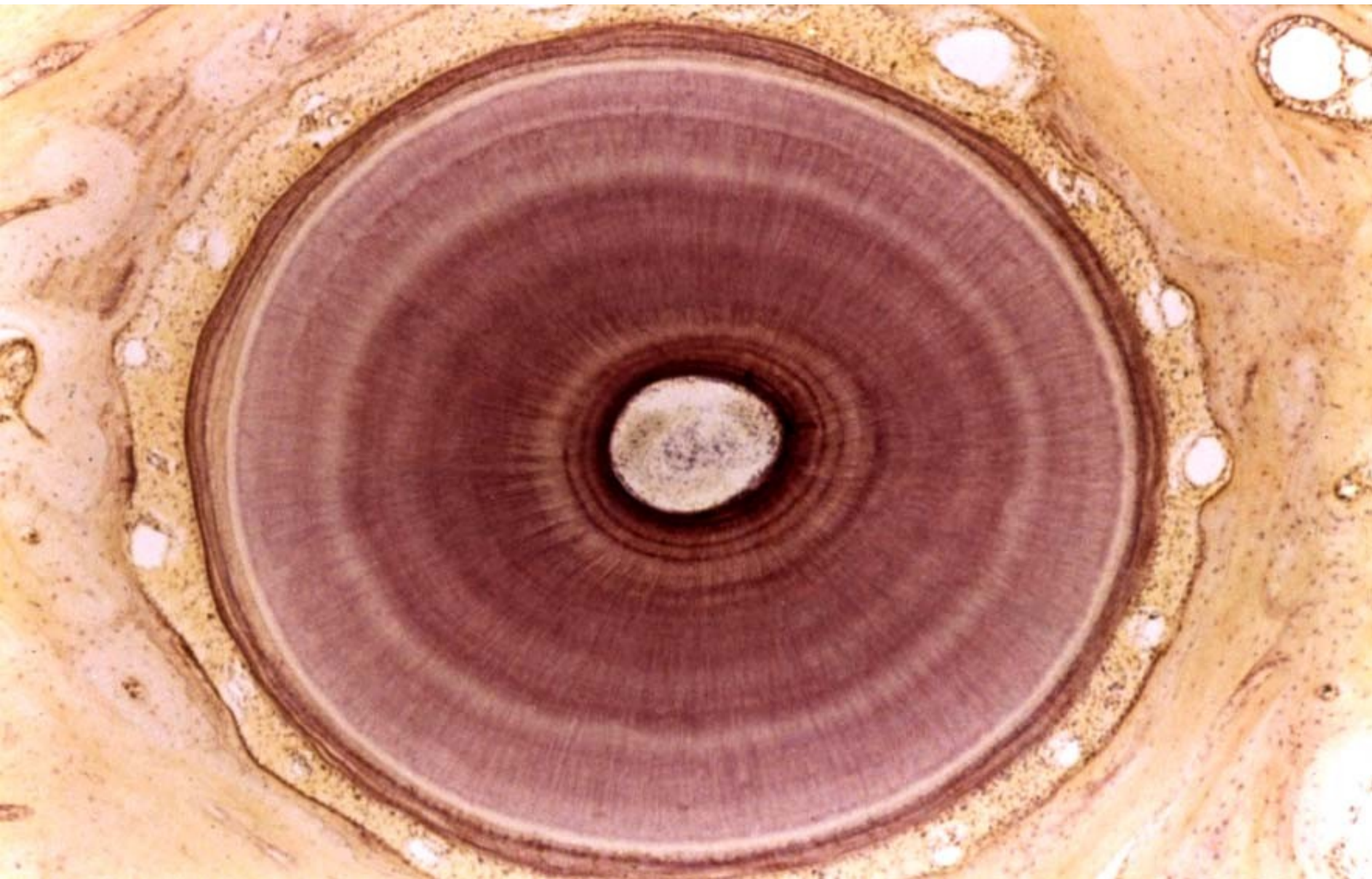
**v ostré linii
30 %**

**s mezerou
10 %**

Příčný řez zubem

K
O
S
T

P
E
R
I
D
O
N
T
I
U
M

C
E
M
E
N
T

D
E
N
T
I
N

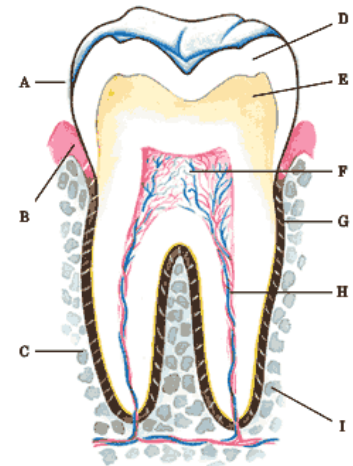

Sklovina – enamelum

(email, substantia adamantina, substantia vitrea)

- nejtvrdší **nebuněčná hmota** – kryje anatomické korunky
96 % anorg. (hydroxylapatit aj.), 0,5 % org. (glykoproteiny), zbytek voda
- tloušťka – na řezacích hranách a kousacích ploškách až 2,5 mm,
v oblasti zubního krčku 100 μm
- průsvitná (index lomu 1,62), odolná vůči abrazi
- barva – závisí na tloušťce a stupni mineralizace (šedobílá na hrotech zubů, bílá ve střední části korunky, nažloutlá směrem ke krčku – prosvítá barva dentinu)
- povrchová sklovina je **nejtvrdší**, tvrdost skloviny cca jako **křemen** (7 pozice ve škále tvrdosti minerálů)

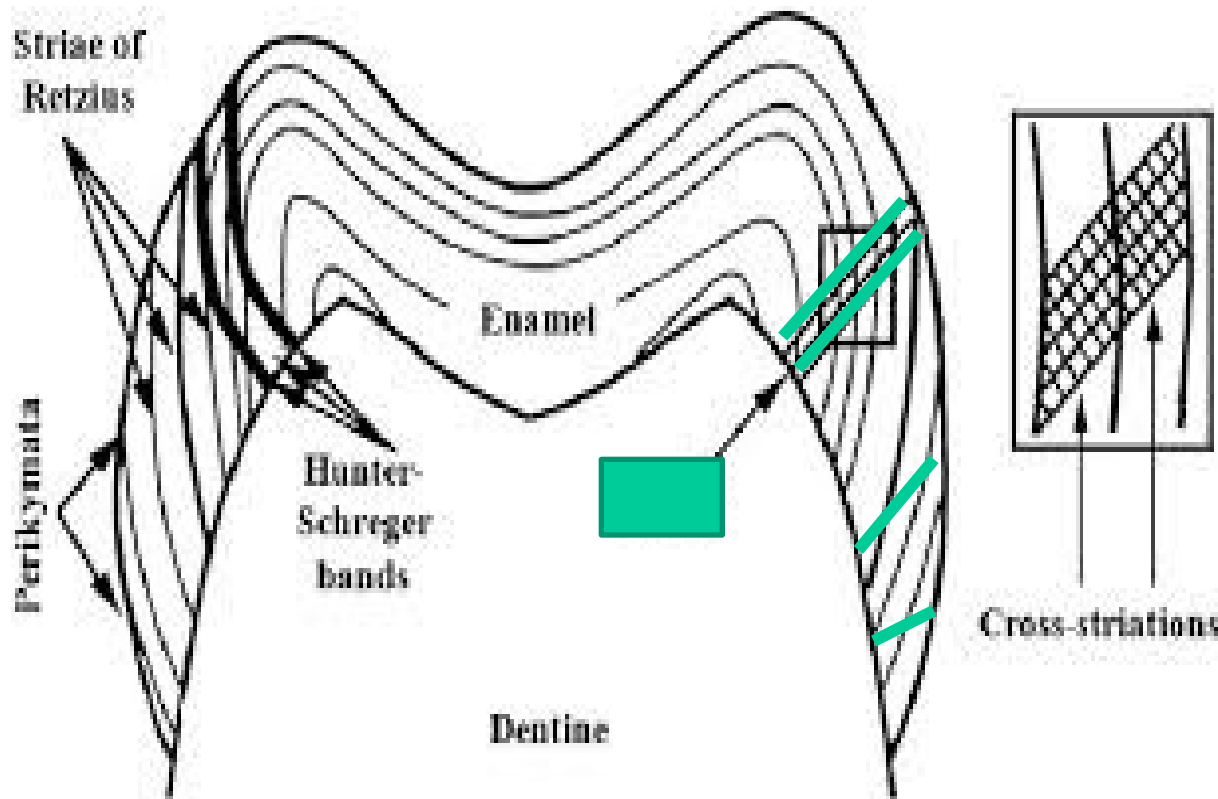
Sklovinu tvoří během embryonálního vývoje buňky (ameloblasty), které po vytvoření skloviny zaniknou a sklovina se dále netvoří

Mikroskopická stavba

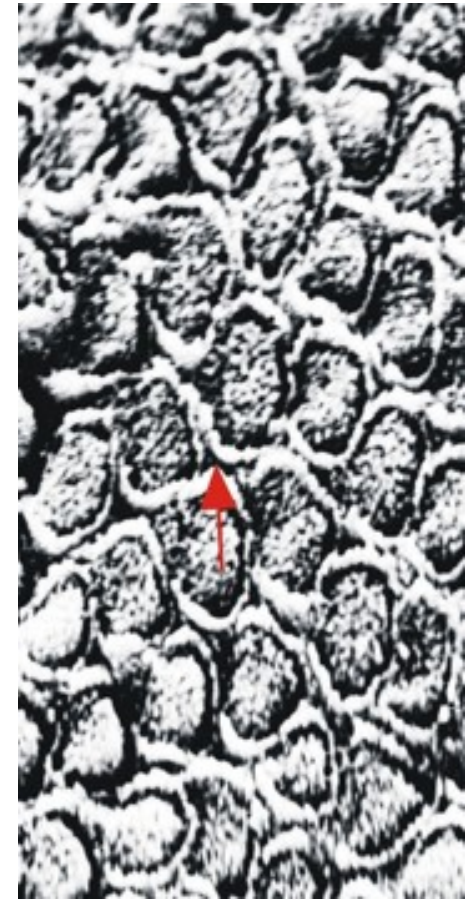
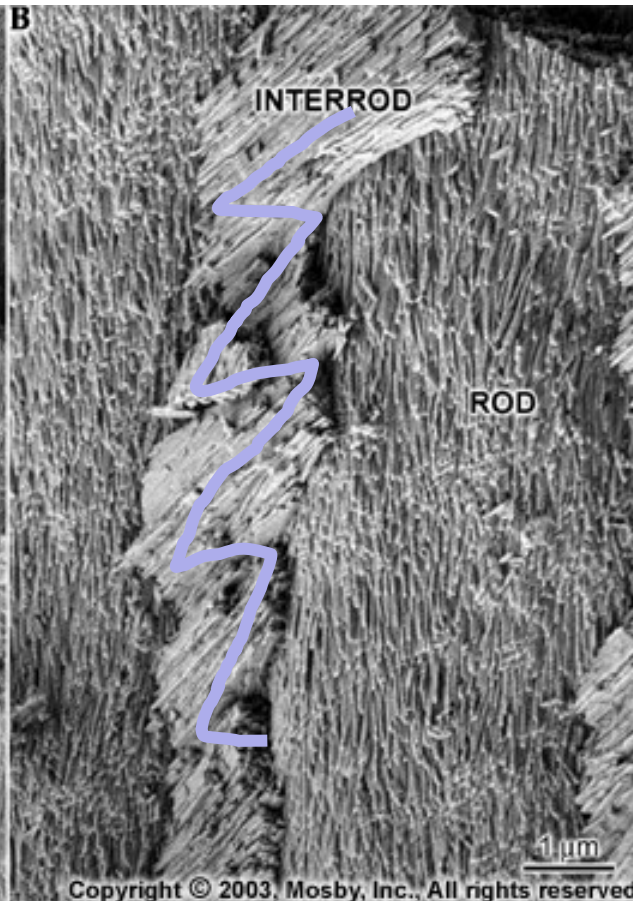
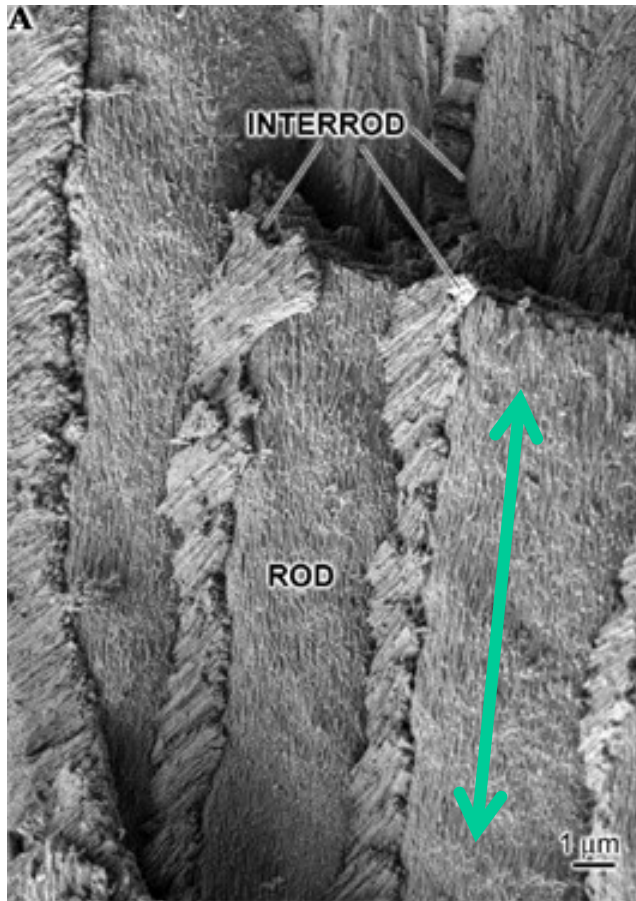
skládá se ze **sklovinných hranolů** – **prizmat**, oddělených asi 1 μm širokými proužky zvápenatělé **interprismatické substance**

hranoly probíhají od dentinosklovinné hranice k povrchu skloviny – různá délka

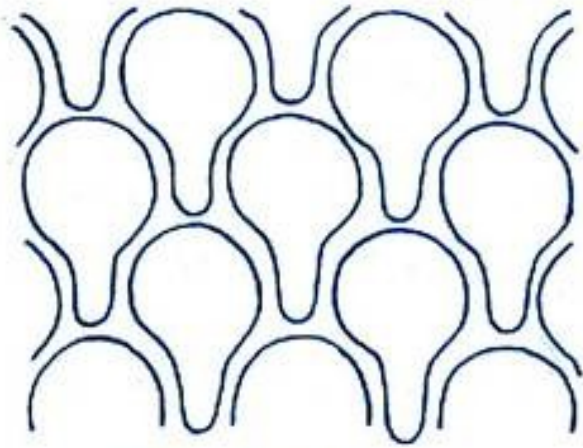

Prizma se skládá z krystalků hydroxylapatitu - probíhají hranolem podélně

Prizmata obklopuje **interprizmatická substance (prizmatická pochva)** se podobá skladbě prizmat s tím, že hydroxylapatitové krystalky probíhají šikmo nebo napříč

u člověka hranoly mají komplikovaný tvar – na příčných řezech připomínají **klíčovou díрку** nebo **podkovu**

Tvar klíčové dírky

Podkovovitý tvar

konkavity a konvexity sousedních prizmat zapadají přesně do sebe

Průběh sklovinných hranolů

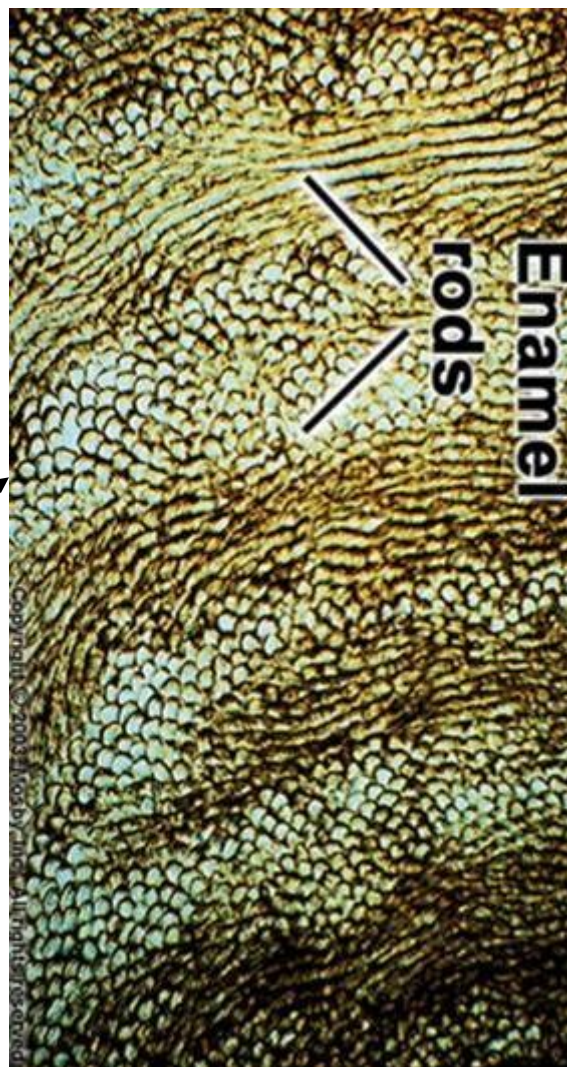
Komplikovaný průběh svazků prismatic

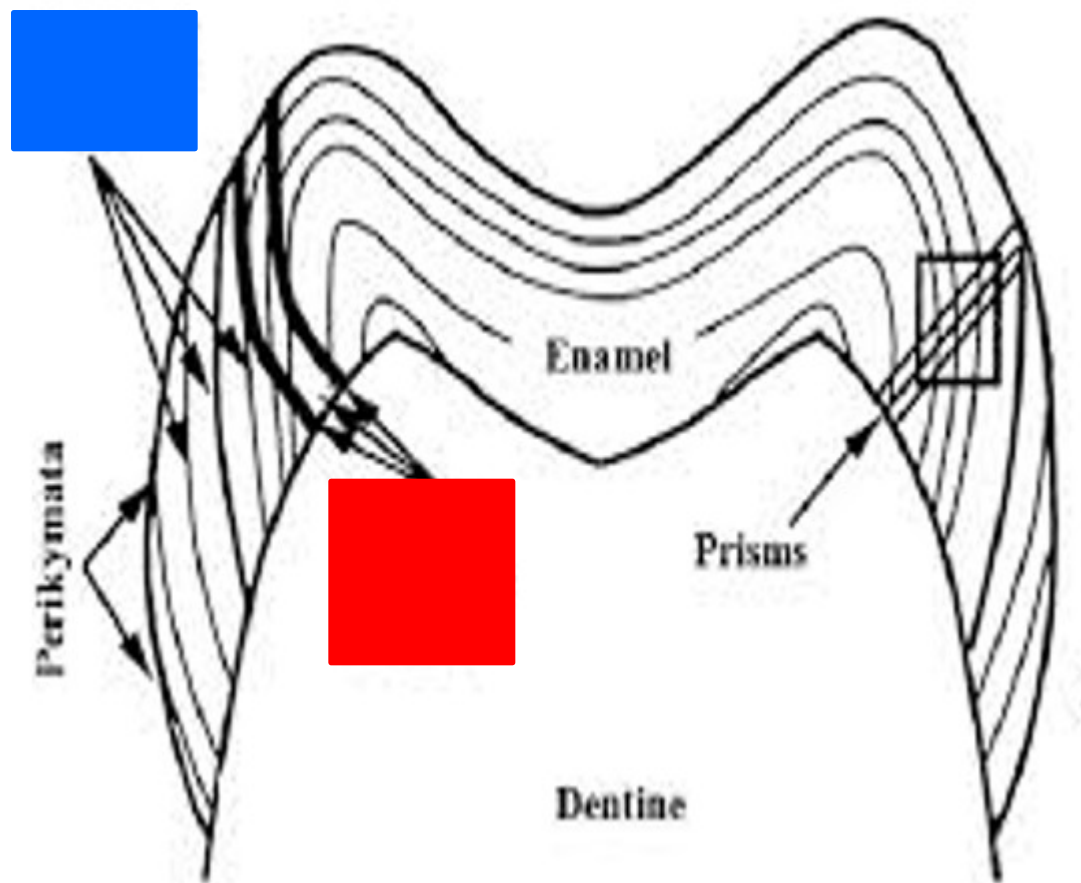
tomu odpovídá na podélných výbrusech zubem střídání světlejších a tmavších **radiálních proužků** -

Hunter Schregerovy proužky

tmavé proužky = diazóny
/ příčné průřezy hranolů

světlé proužky = parazóny
/ podélné průřezy hranolů

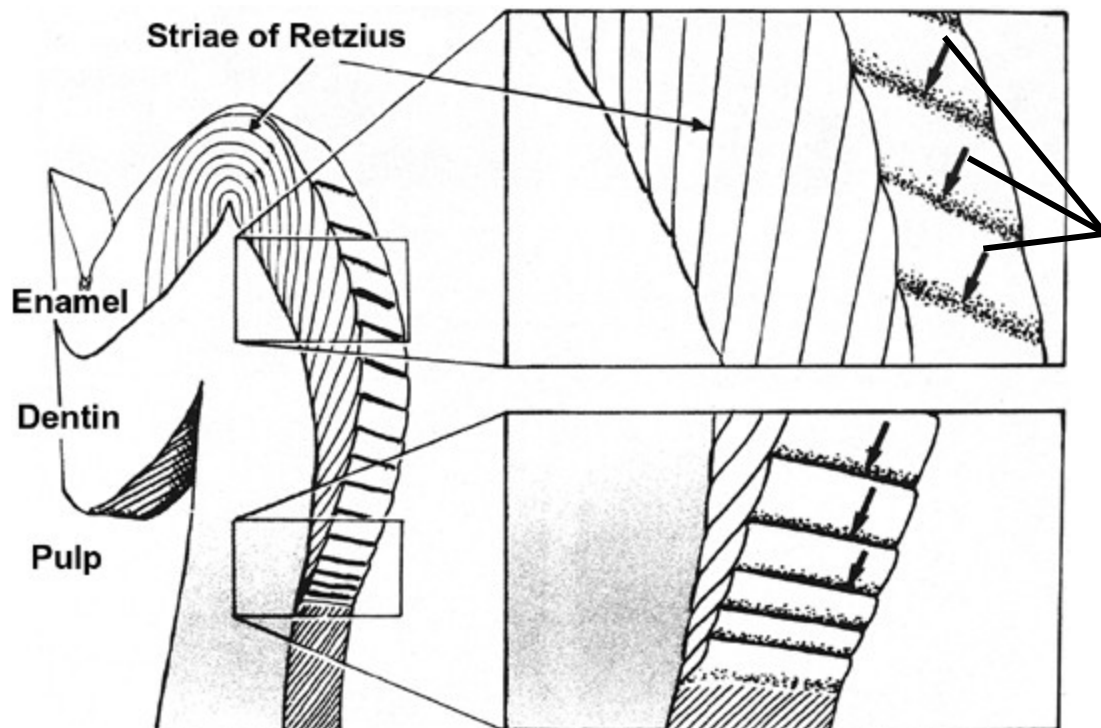

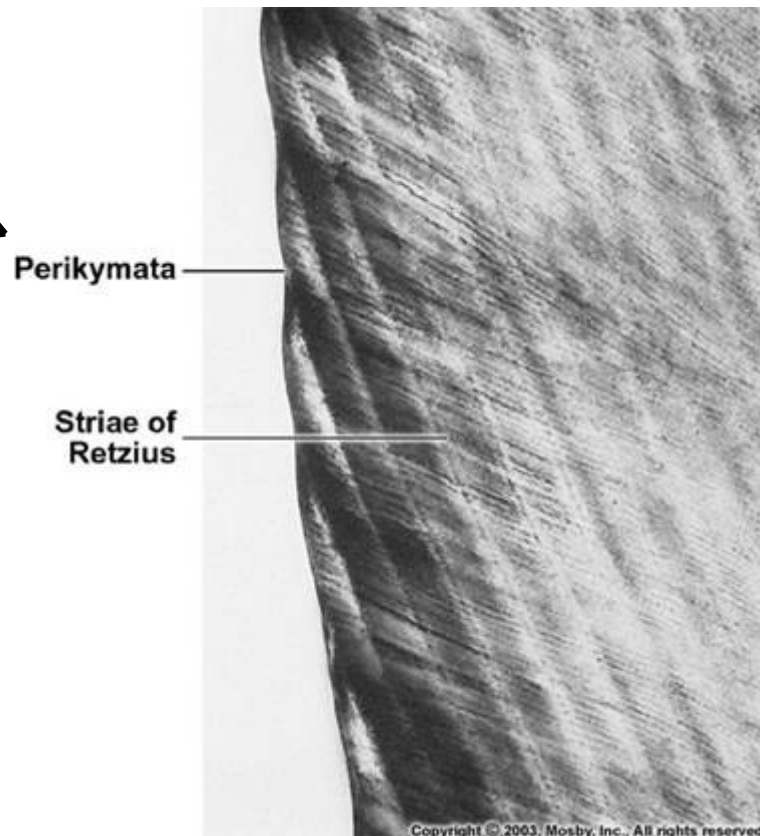
Retziusovy inkrementální čáry

jsou projevem periodického střídání sekreční aktivity ameloblastů (za vývoje)

na podélných výbrusech: tmavé vertikální linie začínající při dentinosklovinné hranici, které končí na povrchu skloviny v horizontálně uspořádaných vroubcích – zvaných **perikymata**

Copyright © 2003, Mosby, Inc., All rights reserved.

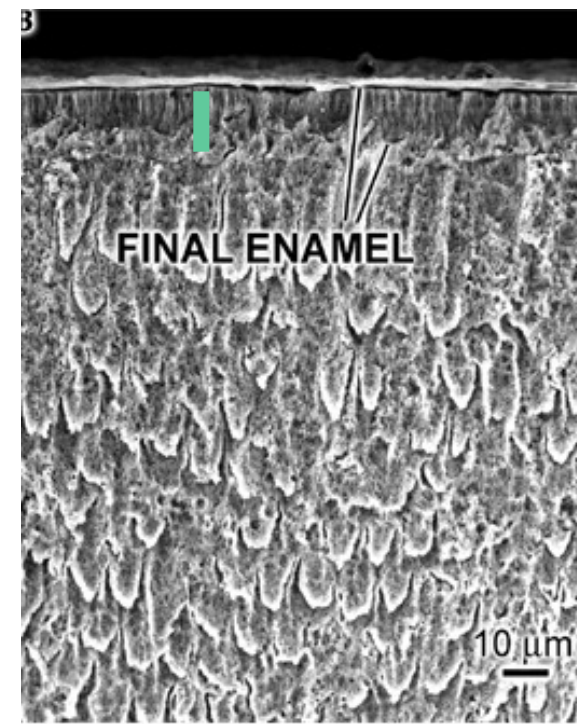

Copyright © 2003, Mosby, Inc., All rights reserved.

na příčných výbrusech: tmavé koncentrické linie u dočasných zubů – **linea neonatorum**

Aprizmatická sklovina

asi 30 μm tlustá vrstvička skloviny na povrchu korunky bez prizmat
je tvrdší a více mineralizovaná, obsahuje více fluoru

Copyright © 2003, Mosby, Inc., All rights reserved.

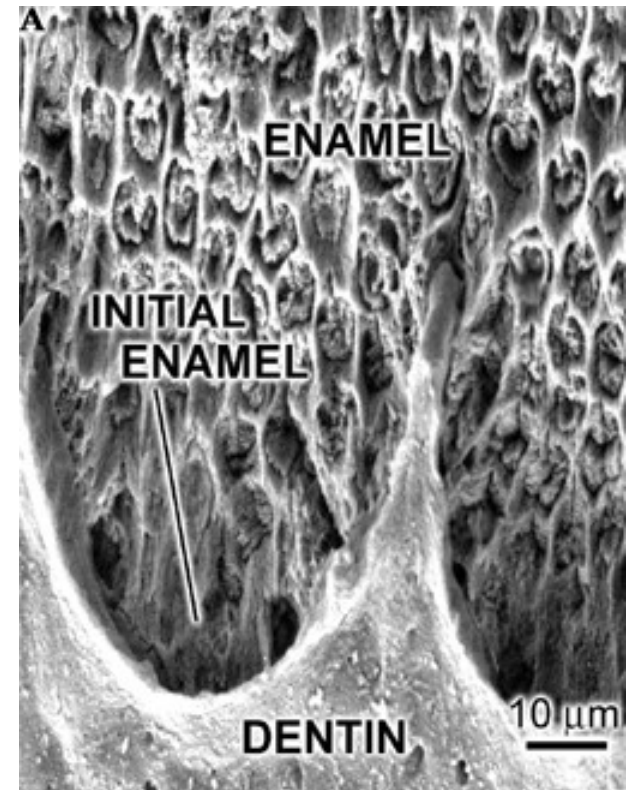
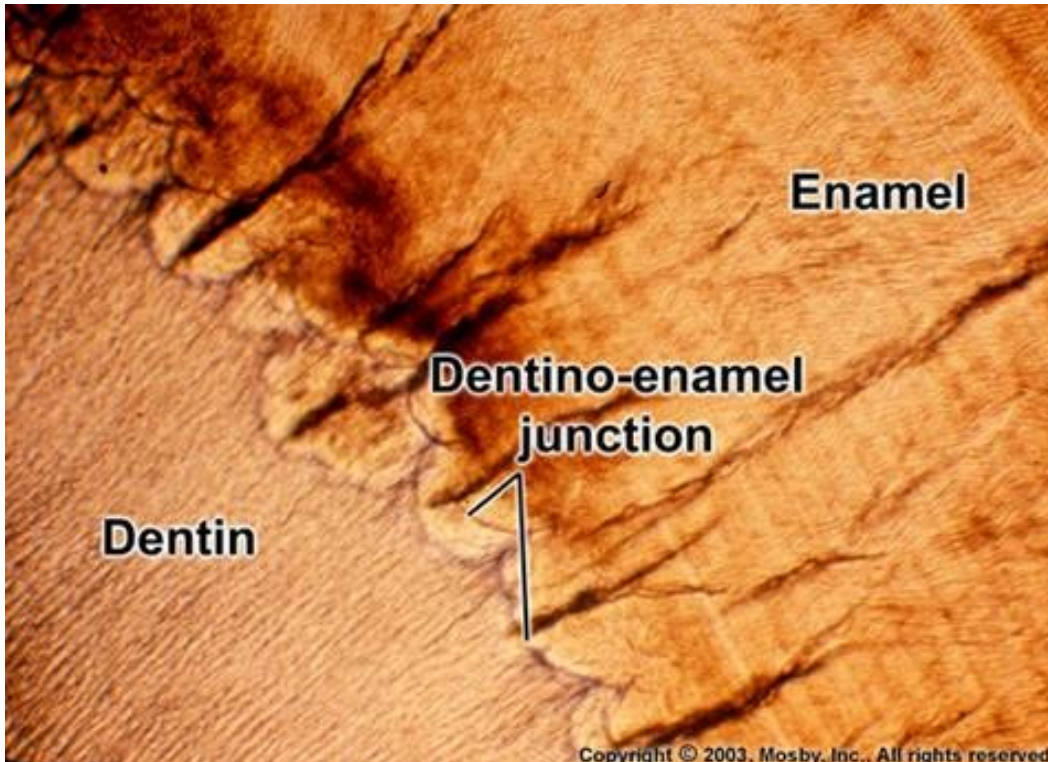
Cuticula dentis /Nasmythova blanka/

asi **1 μm tlustá blanka z proteinů a polysacharidů**

vzniká za vývoje zubu, snadno podléhá abrazi
u trvalých zubů přítomny zbytky (při krčku)

Dentino-sklovinná hranice

vykazuje mělké vroubkování, na dno miskovitých vroubků se upínají svazky sklovinných hranolů (prismat)

Regenerace skloviny

není možná

za vývoje zanikly sklovinotvorné buňky (vnitřní **ameloblasty**)

zubním kazem či jinak poškozená sklovina se nahrazuje plombami

Věkové změny skloviny

- **chemické složení**

- **barva skloviny - pigmentace skloviny** (inkorporace organického materiálu do skloviny, tloušťnutím dentinu a jeho tmavnutím)

- **permeabilita emailu** - s věkem se snižuje, krystality během života rostou a zmenšují se póry mezi nimi

Hypoplazie skloviny

projevy: drobivost - poruchy mineralizace, fisury a jamkovité defekty v korunce, anomální modelace korunky

příčiny: porucha činnosti ameloblastů nebo předčasné ukončení jejich činnosti

➤ **horečnaté stavy**

➤ **medikace tetracyklinových antibiotik** (jsou inkorporována do vápenatějších tkání)

➤ **dlouhodobý zvýšený přívod fluoridů** - při 5 násobném zvýšení hodnot fluoridů v pitné vodě než připouští norma)

A close-up photograph of a person's mouth, showing a wide smile with bright, white teeth. The lips are pink and slightly parted, revealing the upper and lower rows of teeth. The background is a plain, light color.

Děkuji za pozornost

PERIODONTÁLNÍ LIGAMENTA

